

ції були запропоновані аналогії, взяті з Договору про Шпіцберген 1920 р. та Конвенції про морських котиків у північній частині Тихого океану 1911 р.

Представники Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України старший науковий співробітник кандидат юридичних наук О. О. Малишев та науковий співробітник кандидат юридичних наук А. М. Гурова взяли активну участь у цій конференції з доповіддю на тему «Що внизу, те й вгорі: археологічне право в космічну епоху». У доповіді було розкрито такі питання: 1) чи коректно говорити про археологічні пам'ятки в контексті об'єктів на Місяці; 2) специфіка підходу до охорони об'єктів археологічної спадщини за законодавством США, зокрема в контексті нового Закону про охорону об'єктів місії «Аполлон»; 3) що відрізняє археологічну спадщину на Місяці від простого космічного сміття; 4) скільки часу треба, щоб визнати залишений на небесному тілі об'єкт таким, що становить культурну цінність; 5) які критерії ЮНЕСКО для цього будуть доцільні; 6) який механізм охорони археологічних об'єктів на Місяці можна побудувати, користуючись моделлю охорони об'єктів підводної культурної спадщини*.

Загалом конференція пройшла плідно та цікаво й дала змогу розширити світогляд вітчизняних науковців щодо сучасного правового порядку в сфері управління спільними надбаннями в космічному просторі, а також гідно представити вітчизняні наукові школи археологічного та космічного права.

І. В. МУЗИКА,
кандидат юридичних наук,
доцент

ЮРИДИЧНІ ТОНКОЦІ ЦИВІЛІСТИКИ В КОНТЕКСТІ ПІВВІКОВОГО НАУКОВОГО ЖИТТЄПІСУ

У ювілейному виданні «*Elegantia iuris ius civile (Юридичні тонкощі цивілістики)*. Вибрані праці»^{**} представлено науковий доробок професора Івана Андрійовича Бірюкова, який є результатом більш як півстолітньої праці у лоні правознавства, зокрема цивілістики. Розкривається широкий спектр проблем, які допомагають робити цивільне право ефективнішим і справедливим у процесі демократичної трансформації українського соціуму.

Тексти, вміщені у виданні, мають також філософсько-правовий вимір. Зокрема, автором порушуються актуальні сьогоденні проблеми: цінність людської особистості; індивідуальна свобода та свобода як цінність; співвідношення держави та індивіда; природне право вибору і його взаємозв'язок з цивільним законодавством; інтерес і суб'єктивне право; справедливість та її місце у цивільному судочинстві; індивідуалізм і його вплив на цивільне законодавство; межі цивільно-правового регулювання відносин, об'єктом яких є життя, здоров'я, тілесна недоторканість; співвідношення природних прав з цивільною правоздатністю та суб'єктивними правами фізичної особи тощо.

*З повною версією доповіді можна ознайомитись за посиланням: <https://youtu.be/xV9XWSJXAMw>.

**Бірюков І. А. *Elegantia iuris civilis*. Вибрані праці. Упорядники: В. І. Бірюков, Т. І. Бондарук, В. О. Бондарук. Вст. ст. В. І. Бірюков; Ю. О. Заїка, Т. І. Бондарук. Київ-Херсон: САК ЛТД, 2020. 520 с.

Власне бачення автором засад сучасного українського цивільного права ґрунтується на визнанні людини найвищою цінністю, особливо в переломні моменти розвитку суспільства. Так, у першому розділі видання «До енциклопедії цивільного права» наголошується, що галузі публічного права є підґрунтям адміністративно-командної системи, а галузі приватного права – правовою базою для розвитку ринкових відносин. Якщо норми публічного права породжуються ієрархією управління, то норми приватного права ґрунтуються на ідеях анархії (у розумінні самоорганізації) суспільного життя.

Зокрема, до основних принципів цивільного права професор відносить: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; свободу договору; свободу підприємницької діяльності, яка не заборонена законом. Він також наголошує, що свобода підприємництва є настільки фундаментальним правом, що її відносять до істинно природних прав особи.

Широта й різноплановість пізнавального інструментарію науковця зумовлюються складним характером досліджуваної проблематики. Зокрема, автор приділяє увагу багатьом дискусійним моментам сучасної цивілістичної доктрини. Серед них можна виділити ідею єдності права. На його думку, слід визнати відносну умовність поділу права на приватне і публічне, адже на практиці зазвичай відбувається взаємоперетинання тих чи інших суспільних відносин, що потребує не тільки застосування норм різних галузей права для їх регулювання, а й використання різних способів впливу на учасників цих відносин. Таке твердження привертає увагу до проблеми дроблення права на галузі, що часто не сприяє розвитку наукового знання та правовому регулюванню суспільних відносин.

Автору вдалося за окремими деталями реконструювати доволі швидкозмінну модель законодавчого процесу у сфері сімейного права, житлово-правових договірних питань та аспектів права власності у сфері приватного (цивільного) права.

Основна увага дослідника зосереджена на класичних питаннях цивілістики. Визначаючи поняття та зміст цивільного правовідношення, професор акцентує увагу на тих з них, які є серцевиною цивільного права і не залежать від зміни політичного устрою, за своїм змістом лишаються стабільними, причому активно впливають на розвиток суспільного життя. Їх удосконалення, на його думку, може відбуватися передусім прищепленням їх учасникам праворозуміння, що ґрунтується на засадах справедливості, добросовісності та розумності. Поряд з тим представлені праці, безперечно, свідчать про вихід автора за межі догматичного емпіричного матеріалу та доволі суперечливої історії цивільного і цивільного процесуального законодавства.

Не залишає професора байдужим і загальна тематика правничої термінології – певною мірою він звертається до неї в рамках кожного зі своїх досліджень, що дає змогу зробити цікаві й актуальні для сьогодення висновки.

Актуальним видається авторський доробок у царині глумачення змісту спеціальних принципів цивільного процесуального права: принципу здійснення правосуддя виключно судами; принципу незалежності суддів і підкорення їх лише закону; принципу здійснення правосуддя на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом; принципу процесуальної рівності сторін; принципу гласності цивільного судочинства та його повного фіксування технічними засобами; принципу здійснення цивільного судочинства державною мовою; принципу

визначеності законодавства, відповідно до якого суд вирішує цивільні справи та ін.

Акцентування уваги та висвітленні актуальних проблем цивільного права України за п'ять десятиліть наукової і викладацької діяльності професора І. А. Бірюкова, безумовно, є важливим доробком і прирощенням правових знань у галузі цивілістики, що ефективно сприяє розвитку вітчизняної науки цивільного права й об'єктивному осмисленню феномену цивільного права в цілому.

У виданні представлені вибрані наукові праці І. А. Бірюкова, які стосуються класичних і дискусійних питань сфери приватного (цивільного) права. Так, у першій і третій розділі включені переважно праці, які увійшли до відповідних розділів підручників та навчальних посібників. Зокрема, це відповідно такі, як: *Цивільне право України. Загальна частина*: підручник за ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки (2006); *Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання*: підручник / за заг. ред. С. С. Бичкової (2006); *Цивільне право України. Загальна частина*: підручник / за ред. професорів І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки (2014); *Цивільне право України: Договірні та недоговірні зобов'язання*: підручник (С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін., за заг. ред. С. С. Бичкової) (2014); *Міжнародне приватне право*: навч. посіб. (С. С. Бичкова, Ю. Ф. Іванов, І. А. Бірюков, Г. В. Чурпіта та ін., за ред. Ю. Ф. Іванова) (2018); *Цивільне процесуальне право України*: підручник (С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін., за заг. ред. С. С. Бичкової) (2009) та *Сімейне право України*: підручник / за ред. В. С. Гопанчука (2002); *Житлове право України* / за ред. В. С. Гопанчука, Ю. О. Заїки (2003); *Актуальні проблеми спадкового права*: навч. посіб. / за заг. ред. проф. Ю. О. Заїки, ст. наук. співр. О. О. Лов'яка (2014).

Другий і частину третього розділів складають переважно статті, які були опубліковані у провідних фахових виданнях України, зокрема таких, як «Право України», «Бюлетень Міністерства юстиції України», «Часопис Київського університету права» та інші і доповіді на наукових форумах. Також в них включені уривки з посібника «Договори органів внутрішніх дел с хозяйственными организациями на обеспечение пожарной безопасности объектов социалистической собственности» (1990) та монографії «Право власності фізичної особи на садибну земельну ділянку (садибу)» (2011).

Біографічні та бібліографічні відомості, зокрема, перелік основних творів автора, включених до видання, значно підсилили наукову цінність видання. Слід також відмітити вдале художнє оформлення та підбір шрифтів, що створює приємне враження та полегшує роботу з текстами.